

PAPER DETAILS

TITLE: EROTİZM VE PORNOGRAFIYE YÖNELİK FEMİNİST TARTİSMALAR ÜZERİNE

AUTHORS: İlker ÖZDEMİR,Tülay ATAY

PAGES: 1181-1202

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3182690>

EROTİZM VE PORNOGRAFİYE YÖNELİK FEMİNİST TARTIŞMALAR ÜZERİNE

ON FEMINIST DISCUSSIONS ON EROTISM AND PORNOGRAPHY

İlker ÖZDEMİR* - Tülâ ATAY**

ÖZ: Kadınların değişik biçimlerde seyyar bir reklam panosu olarak ortalıkta dolaştırıldığı ya da ekonomik ve COVID-19 pandemisi nedenleriyle eve kapanmak zorunda kaldığı günümüzde cinselliğe yer veren ya da cinselliği ele alan ürünlerin büyük çoğunluğunun da cinselliği pazarladığını, satışa sürdüğünü ve bu yolla ticari ürünler ortaya çıkararak cinselliği sömürdüğünü ve kadın ile birlikte artık erkeği de metalaştırdığını ve bunun yanı sıra toplumda var olan bütün eşitsizlik biçimlerinin ve tahakküm ilişkilerinin de bu ürünler aracılığıyla yeniden üretildiğini görüyoruz. Bu ürünlerin arasında pornografi de gündelik hayattaki yaygınlığından dolayı, önemli bir yer tutmaktadır ve özel olarak araştırılmaya ve tartışılmaya muhtaç durumdadır. Çoğu kez, erotik, müstehcen ve pornografik olan, birbirleriyle eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Bunun farkına varmamızı sağlayan feminist düşünce ve feminist mücadeleler olmuştur. Bu çalışmada öncelikle erotik, müstehcenlik ve pornografi kavramları iletişim ve medya çalışmaları perspektifinden irdelenecektir, sonrasında ise pornografi üzerine yapılan feminist tartışmalar eğrlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Erotizm, Pornografi, Feminizm, Pornografi Karşıtı Kadınlar, Medya ve İletişim Çalışmaları.

ABSTRACT: Today, as women are forced to parade around in the shape of sentient billboards for various advertisements or shut up in the house due to financial reasons or other causes such as the COVID-19 pandemic, most products of a sexual nature or focusing on sexuality commodify sex itself, market it, and exploit it by making it a source of commercial production. It is not only women who are objectified, but men too; additionally, such products remanufacture every sort of inequality and imbalanced relationships already present in society. Pornography is amongst such products, and due to its pervasive presence in daily life, it is an important phenomenon and needs to be specially researched and debated. Often, the words erotic, obscene, and pornographic are used interchangeably. It is feminist thought and the feminist struggle which has allowed us to realise this. This study explores the concepts of eroticism, obscenity, and pornography from a communication and media studies perspective, followed by a discussion of feminist discourse on pornography.

Keywords: Eroticism, Pornography, Feminism, Women Against Pornography, Media and Communication Studies.

* Doç.Dr.-Çukurova Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri Bölümü-Adana/ilkerozdemir@cu.edu.tr (Orcid: 0000-0001-7148-1604)

** Dr. Öğr. Üyesi.-Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü-Hatay/atayavsar@gmail.com(Orcid: 0000-0002-0746-7127)

Giriş: Erotizm, Müstehcenlik, Pornografi

Müstehcen, pornografik ve erotik kavramlarının ortak özelliği hepsinin cinsellikle ilgili olması ve insanların cinsel iletişim biçimleri ile birlikte bunun imgelerini ve gösterimini ifade etmeleridir. Bu kelimelerin ortak noktaları cinsellik olmakla birlikte, cinsel iletişimin ve imgelemenin farklılıkları nedeniyle, etik ve estetik açıdan her birinin bir diğerinden farklı özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Yunanca'da Eros'la gelen erotikos ya da erotik, cinsel duygu ya da arzularla ilgili olan ya da onları harekete geçiren, cinsel arzular uyandırma eğiliminde olan gibi anlamlarına gelmekte olup sözcük etimolojik olarak cinsellik içeren sevgiyi işaret etmektedir (Bataille, 2006: 36). Sadece üremeye alakalı değil; zevk ve eğlenceye dayalı bir cinsellik içermekte olan ve sadece çıplaklığa bağlı olmayan erotizmin, duygu yüklü ve zarif olduğu ifade edilir. "Erotizm mutlak suretle cinsellikle ilgilidir" (Özden, 2016: 74) demek erotizmin sınırlarını daraltmaktadır. Erotizm sadece cinsellikle ilgili olmayıp, cinselliği aşan anlamlara da sahiptir (Soydan, 2019: 23-24). Bu bağlamda her ikisinin de çıplaklık ve cinsel ilişki çağrışımı yapmasına karşın pornografinin çıplaklığı teşhir yoluyla nesneleştirmesine karşın, erotizm cinsel iletişimi dolaylı yoldan ve çıplaklığı estetik değerler içinde göstermektedir. Ayrıca erotik kavramı cinsel şiddet içermeyen ve dolayısıyla kişileri alçaltmayan estetik değeri olan yapıtlar için kullanılmaktadır (İşçibaşı, 1998: 11). Bu çerçevede erotizmin estetik değere sahip ve insani/etik ölçülerin dışına taşmayan aşkı (erotik) duygularla bütünleştirilmiş bir cinsellik olarak kabul edildiği söylenebilir (Giddens, 1994: 185). Erotizmde cinsel iletişime katılan taraflar cinselliklerinin öznesi olup, kendi istekleriyle cinsel arzularına yön verebilen bireylerdir. Duygu ve aşk içeren eşitliğe dayalı bir cinsel iletişim biçimini ifade eden erotizm insanların özgürleşmesinden yana bir anlayışı temsil etmekte iken, pornografinin cinselliğin nesneleşmesini ifade ettiğini söyleyebiliriz.

Müstehcen kavramı ise öncelikle zamanın yaygın cinsel ahlakını kuvvetli bir şekilde rahatsız eden düşünce ve eylemleri işaret etmek için kullanılmaktadır. Öta yandan edep ve hayâ duygularına aykırı, yakışıksız, iğrenç, ayıp, açık saçık olanı da ifade eder ki ahlaka veya adaba aykırılık müstehcenliğin en temel ölçüsüdür. Daha çok estetik, etik ve hukuki açıdan ele alınan bir kavram olan müstehcenliğin en yaygın ölçüsü açık-saçıklık derecesi olmakla birlikte bu kavram daha çok toplumsal ahlaka ve edebe aykırı kabul edilen cinsel gösterimleri işaret etmektedir (Öngören, 1982: 117). Çoğu zaman cinselliği bastıran ve erotik olanın evcilleştirilmesine dayanan bir kültürel yaklaşımı işaret eden ve daha çok bir suç olarak nitelenen "müstehcen neşriyatın" algılanma biçimi cinsellik içeren neşriyatın etik ve estetik ölçülerinden daha çok, "açık saçıklık" derecesini ve bunun sınırlarını ifade etmektedir. Bu nedenle yazılı veya görsel-işitsel birçok erotik materyal müstehcen olarak tanımlanmaktadır; müstehcenlik toplumun genel ahlak anlayışını ifade etmiş olduğundan, müstehcenliğin ölçütleri de toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Müstehcenlik

suçu ile toplumun genel ahlâkı, başka bir deyişle toplumun ar ve hayâ duygusu korunmaya çalışılmaktadır ve bu kamu sağlığı ve kamu güvenliğini sağlamak olarak ifade edilmektedir.

Yunanca *pornographos* kelimesinden türetilen ve “fahişelik edebiyatı” anlamına gelen pornografi fahişeleri ve onların ticaretini tanımlandığı gibi, aynı zamanda cinsel istek uyandırdığı düşünülen yazılı ve görsel materyaller için kullanılmaktadır (Hyde, 1986: 9). Pornografi kelimesi Yunanca *porne* ve *graphos* kelimelerinden oluşur; “fahişelerin grafik tasviri” anlamına gelir. *Porne*, fahişe, *graphos* ise yazı, çizim anlamına gelmektedir. Dolayısıyla pornografi “fahişelerle ilgili yazılar ve grafik tasvirler” anlamına gelir (Girgin, 2017: 71). Etimolojik olarak pornografi ilk olarak Antik dönemde kullanılmış ve *pornographos* sözcüğü fahişelerle ilgili yazan, fahişelerin resmini yapan kişileri tanımlamak için kullanılmıştır. Dolayısıyla pornografi de fahişelik gibi uzun bir geçmişe ve köklü bir tarihe sahiptir (Girgin, 2017: 91). Ancak, pornografinin kökeni her ne kadar Antik Yunan’a kadar dayansa da günümüzde kullandığımız anlamda pornografi sözcüğü modern bir kategori olup, pornografinin **kitle iletişim araçlarının** gelişmesi ile de doğrudan ilgili bir seyri olup bununla paralel bir biçimde pornografik materyaller zaman içinde önemli değişimler geçirmişlerdir. Pornografik olarak nitelendirilen ölçütler değişiklik göstermekle birlikte buradaki temel ölçüt etik ve estetik değerlerdir. Buna karşın sözcüğün etimolojik kökeni ile yani fahişeler ve fuhuş ile ilgisinin değişmediğini söyleyebiliriz. 19. Yüzyılın ortalarından itibaren pornografi sözcüğünün, fahişeler ve onların patronlarının hayatları ve davranışlarının yanı sıra, edebiyat ve görsel sanatlarda müstehcen konuları desteklemek ve izlemek olarak tanımlanmaya başlanmış olması da bunu göstermektedir (Kendrick, 1996: 19-20).

“Cinsel dürtüleri harekete geçirmeye yönelik ve diğer insanları rencide edici şekilde çıplak insanları ya da cinsel eylemi gösteren her türlü dergi, kitap ve DVD” olarak tanımlanan (URL-1) pornografinin bir diğer tanımı ise “amacı cinsel dürtülere yönelik olan, ahlaki değerlere aykırı düşen yayın, resim vb” dir (URL-2). Türk Dil Kurumu’nun pornografi tanımında; insanları rencide edici, aşağılayıcı bir cinsellik vurgusunun yer almadığını buna karşın, ahlaka aykırılık, ahlaki değerlerle örtüşmeme vurgusunun öne çıktığını ve toplumun ahlaki değerleri ile örtüşmediği düşünülen her türlü cinsellik imgesinin pornografik olarak nitelenerek, pornografik olanın kapsamının/sınırlarının oldukça geniş tutulduğu görülmektedir. Pornografik olarak tanımlanan görsellikler penetrasyonun ya da cinsel organların uyarılmış hallerinin de teşhir edilmesiyle ilgili olup penetrasyonun teşhiri vasıtasıyla pornografi en basit ifadeyle mahremiyetin ihlal edilmesi olarak da ele alınmaktadır (Öğüt, 2010: 44). Ancak pornografik olan bununla sınırlı bir olgu değildir ve dolayısıyla pornografik olan ve pornografik-olmayan arasındaki sınır muğlak olduğundan, pornografinin sınırlarını, neyin pornografik olduğunu, neyin ise olmadığını tayin etmek hiç de kolay değildir. Çünkü pornografi cinsel organların ve cinsel birleşmenin

gösterimi ile sınırlı değildir. Pornografi tanımlamaları, başlangıç noktası olarak cinselliğin alınıp-satılmasına ve sömürüsüne işaret ederek doğru bir noktadan başlasa da eksik tanımlamalardır. Pornografi, katılanlardan birini ya da daha fazlasını **aşağılamayı ve nesneleştirmeyi** onaylar bir tarzda inciten, cinsel davranışı gösteren ya da betimleyen sözlü, resimli, görsel-işitsel (*audio-visual*) unsurlardır (The American Heritage Dictionary of the English Language, 1992; URL-3). Pornografik materyaller cinsel etkinliğe başlangıç yapan kullanıcıda ya da izleyicide cinsel uyarılma yaratacak biçimde cinsel ilişkileri ya da cinsel organları gösteren veya resmeden eser ve filmleri (ya da diğer teknolojik formları) kasteder ve izleyicideki etki hem tüketici hem de üretici tarafından niyet edilen bir etkidir.

Pornografik olmanın ölçütü sadece cinselliğin gösterimi ya da çıplaklık boyutu değildir. Bütün cinsel temsil biçimleri, pornografik olarak adlandırılmaz ve çıplaklık ölçüsüne ya da cinsel ilişkinin gösterimine indirgenemez. Pornografi, Irwin D. Yalom'un deyişiyle "*seks ya da genital organların suistimal ve bayağılaştırılmayla birlikte teşhirini birleştiren ve bunu yaparken böylesi bir davranışı onaylayan, hoş gören veya teşvik eden materyal*"dir. Etik ve estetik endişeler taşımayan pornografinin sergilemiş olduğu cinsellikte bir sözde-iletişim ve sözde cinsellik/cinsel iletişim söz konusudur. Ünsal Oskay, pornografide varolan şiddet ögesini *sexist bias* ve *machismo* kavramları ile açıklamaktadır (Yalom, 2002: 203; Oskay, 1982, 1982b). Burada *sexist bias* erkek merkezli bir cinsel tarafgirliği ifade edereken, *machismo* kavramı cinsel açıdan güçlü bir erkekliği ve *virility* (erillik)'i ve kadının erkeğin cinsel doyumunu sağlayan bir araç/nesne konumuna indirgenmesini işaret etmektedir. Oskay (1982), pornografinin cinsel taraf tutmaya ve maço luğa dayanan pornografik sunumlarla erotizmden uzaklaştığını belirtmektedir. Erotizm insanların özgürleşmesinden yana bir anlayışı temsil ederken, pornografi ise cinsel yabancılaşmaya, duyarsızlaşmaya ve cinsiyetten yoksunlaşmaya yol açmakta ve pornografik ürünlerin içinde barındırdığı baskıcı ve otoriter ögeler, insanların cinsellik dâhil her alanda eşitsizlikten kurtulma ve özgürleşme umutlarını güçten düşürmeye yaramaktadır. Bu bağlamda pornografi, kadınlar üzerinde uygulanan bir eril tahakküm biçimi olarak ele alınmaktadır (Folco, 2005: 149).

Pornografik materyallerde kadınlar, cinsel itaat ya da kölelik pozisyonlarında, duruşlarında gösterildiği gibi, vücutlarının parçalarına-vajina, göğüs, kalçalar dâhil, ama bununla sınırlı değil- indirgenmiş gibi de gösterilmektedir. Ayrıca aşağılama, utandırma, ceza, işkence senaryolarında, bu koşulları arzulanır hale gelecek şartlarda ve çevrede, ahlaki bozuk veya bayağı, bir yerleri kanayan, berelenmiş veya yaralanmış hallerde gösterilirler. Bu çerçevede pornografi, sevişmenin resmedilmesinden çok bir cezalandırma pratiği olarak işlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında pornografi cinsel içerikli küfürler ile ortak özellikler

göstermektedir.¹ Cinsel birleşme cinsel içerikli küfürlerde dayak atma/sopalama ve haddini bildirme pratiği olarak işlerken, sopanın ya da silahın yerini de erkek cinsel organı almaktadır. Pornografi de bu küfürlerle ortak bir kavram setini kullanmaktadır. Porno filmlerde cinsel ilişkiler çoğu zaman kadınlara uygulanan bir şiddet ve aşağılama içermekte, pornografinin doğasında var olan şiddet kadının cinsel faaliyete katılmasının kaçınılmaz bedeli olarak onun cezalandırılmasını öngörmektedir. Bir ceza ve aşağılama pratiği olarak işleyen pornografik cinsel ilişki biçimlerinde erkekler sadist (şiddet uygulamaktan zevk alan); kadınlar ise mazoşist (kendisine şiddet uygulanmasından zevk alan) tarafı temsil etmektedir. Öte yandan pornografik gösterimlerde kadın cinsel organına duhul etmekle sonuçlanan cinsel eylemler kategorize edilmektedir ki, bu temsil edilme biçimi içerdiği taciz ve şiddet nedeniyle insanlıktan uzak davranışları temsil etmektedir (Greer, 1996: 39). Pornografi çeşitli kategoriler aracılığıyla cinsel doyumunu mekanik bir işleme indirgemektedir. Millett'in dediği gibi, cinsel ilişkiye girmesi, kadının kirli, şehvet düşkün ve kötü yolda olduğunu kanıtlayan bir cezalandırma ve aşağılama gerekçesi olarak görüldüğünden, “mademki istedi (sanıldığı ya da görünmek istediği kadar saf olmadığı anlaşılıyor) öyleyse alsın bakalım” denmektedir ve pornografik filmlerde kadınlar aşağılanma, taciz ve tecavüz gibi yöntemlerle cinsellikle tanış(tırıl)maktadır. Hatta cinsel saldırıya uğramış olmasının suç bile kadına yüklenmekte, kimi zaman cezalandırılmakta, acı veren ilişkilere (*deep throat, anal vb.*) zorlanmaktadır ki, bu şiddet tarih boyunca kadınlara uygulanan zulüm politikalarının bir devamıdır (Millett, 1996: 144-145).

Zulüm Politikaları ve Egemen Kadınlık Normları

Sürekli görünüm baskısı altında yaşayan kadınlara, kendi kendilerini gözlemesinin ve bedenini sıkı bir biçimde denetlemesinin gerekli olduğu öğretilmiştir Erkeklerle nasıl görüldüğü kadının yaşamında son derece önemli olup bu görünüm baskısına bir de iffet baskısı altında görünmeme baskısı da eklenince iş daha da karmaşık bir hal almaktadır. Görünüm baskısı altında yaşayan kadınlar bir taraftan kendilerini bir biçimde göstermek, öte yandan ise hep gizlemek zorundadırlar. Erkek egemen toplumlar kadınların kendilerini ifade haklarını sınırladığı için; kadınlar, yüzyıllar boyunca beden dilini, yüz ve bakış gibi sözsüz ifadeleri daha sık kullanmak zorunda bırakıldıklarından bu ifadeleri daha kolay anlamlandırma becerisi edinmişlerdir. Ancak bu durum, görünüm ve iffet baskısının ortak bir sonucudur (Navaro, 2011: 115). Bu görünüm baskısı altında kendilerini

¹ Cinsel içerikli küfürler ve argo deyimler, edilgen kadın bedenine yapılan işlemi vurgular: Penis bir alet olarak algılanır ve cinsel ilişki erkeğin cinsel organı ile yapılan bir başkasına uyguladığı bir işlem olarak dillendirilir. “*Cinsel eylem yönelimli küfürlerde, cinsel birleşme sırasında erkeğin payına düşen eylemler saldırganlık ve güç sembolü olarak işlev görürken, kadının payına düşen eylemler saldırıya uğrama ve aşağılanma anlamına gelmektedir. Cinsel eylemle tehdit eden küfürlerde, öfke erkek cinsel organı üzerinden işler. Kişi, cinsel organını, karşısındakinin ve çoğu zaman onun yakınlarının değişik beden deliklerine saplama tehdidinde bulunur*” (Mete, 2021: 24-25).

ifade etmekten çok cinsel piyasa değerlerini korumak ve/veya artırmak peşinde koşan kadınlar bir imaj oluşturmaya çalışırken; bu imaj oluşturma yolu ile yeni bir yüz kazanmakta, ancak bu yüzü kazanırken kendilerini, kendi yüzlerini/özgünlüklerini yitirmektedirler (Haug, 1997: 85). Bir yandan görünüm üzerinden imal edilen, öte yandan ise ortalarda çok fazla görünmemek (özel alanın dışına çıkmamak) üzerinden kurgulanan kadın kimliğindeki bu gizli-saklılık kadınların bir yandan seyirlik nesnelere dönüştürülmesine, öte yandan ise onların toplumsal varlığını kabullenmemek ve onları değersizleştirmekle sonuçlanmıştır ki, onların habituslarını oluşturan, başka bir deyişle bedenlerine kazınan bu baskılar kadınların uğradığı “*içselleştirilmiş simgesel şiddet*” biçimidir (Bourdieu, 2014) ve bu simgesel şiddet biçimi, kadına yönelik şiddetin en ağır ve ömür boyu süren biçimidir. Ölçülü ve iffetli olmak ve fazla öne çıkmamak kadının süsü/güzelliği olarak kabul edilmektedir; ancak, bu iffet telaşı, Mary Wollstonecraft’ın söylediği gibi, erdemden çok toplumsal statüsünü ve saygınlığını muhafaza etmek için gereklidir (2012: 228). Görünüm baskısı ve iffetli görünmek adına fazla görünmeme ve öne çıkmama baskısı birbiriyle birleştiğinde kadınları, özellikle erkeklerin yanında, içtenlikli davranmaktan alıkoymaktadır ve sürekli kendini, gözlem altında hisseden ve ölçülü olmak zorunda kalan kadınların, sadece erkeklerin yanında değil kadınlarla birlikte iken de sırdaşları hariç hep “*saklı konuşmaları*” ve imaları yeğlediği söylenebilir. Böylece özgürlükten ve içtenlikten alıkonularak “*iğdiş edilmiş kadınlar*”, hemcinsleriyle de ilişki kurmakta güçlükler çekmektedirler (Greer, 1996: 134). Kadınlar görünümlerini sürekli yeniden imal etmeye çalışırken, erkekliğin, cinsel çekicilik açısından onaylanması dış dünyadaki performansına bağlıdır. Egemen normlar tarafından kadınlar için uygun görülen repertuar kadına, duygusal düzlemde farklı ve daha zengin içerikli bir iletişim olanağı vermektedir ama kadının iletişimini de bu düzlemle sınırlamaktadır. Ataerkil yapı içerisinde kadın, toplumsal olarak bu alt/aşağı düzeyde olmaya gösterdiği rıza ile karakterize olmaktadır ve genel olarak kendini erkeklerin arzu ve taleplerini karşılamaya yönlendirmiş oldukları kabul edilmektedir. Bu kadınlık modeli doğal ve kendiliğinden oluşan, başka bir deyişle kadının doğasına ait bir şey değil, kadınlara toplum tarafından uygun görülen (dayatılan) rol olup, kadınlardan bu rolü yerine getirmeleri ve bu konumlarına rıza göstermeleri beklenmektedir. Kuşkusuz bu bitmeyen simgesel ve sosyo-psikolojik şiddet biçimlerine kadının bedenine uygulanan doğrudan şiddet de eklenmektedir.

Pornografik cinsellik, genellikle, erkeğin kadın bedenini kendi arzusunun nesnesi haline getirmesi ve kadının ise erkeğin cinsel egemenliğine itaat etmesi şeklindedir. Burada cinsel tatmin elde etmek yeterli görülmemekte, cinsel iletişim ve ilişki kadının aşağılanması ve erkek egosunun şişirilmesine dayalı bir av, fetih macerası şekline büründürülmektedir ve erkek, kadının üzerinde böylece tahakkümünü kurmaktadır. Porno filmlerde itaatkâr kadınlar üzerindeki şiddet

sıradanlaştırılmakta olduğundan insanlar kadına yönelik şiddete duyarsızlaştırılmaktadır (Soydan, 2019: 200).

Erotik Sermaye Olarak Kadın Bedeni ve Pornografi

Kadın bedeninin cinsel olarak nesneleştirilmesinin tarihi çok eskiye gitmekle birlikte modern anlamda kadın bedeni-piyasa ilişkisinin kurumsallaşmasının 19. yüzyılda gerçekleşmiş olduğu söylenebilir. Bu çerçevede bir yandan fahişelik (seks işçiliği) kayıt altına alınıp kontrolü sağlanmaya çalışılırken, öte yandan ise erkeklerin evlilik sözleşmesiyle kadınları hayat boyu evin içine kapatması ve onların sunduğu bakım, cinsellik, ev işleri vb. hizmetlerinden yararlanılması ile evlilik kurumu önemini artırarak devam ediyordu. 1920'lere gelindiğinde Batı ülkelerinde kadınlarla erkeklerin dışarıda serbestçe buluşması ve birlikte sinemaya, tiyatroya, gösterilere gitmesiyle "*dating*" dediğimiz flört olgusunun, muhafazakâr erkek ve kadınların şaşkınlığına ve tepki göstermesine karşın, önemli ölçüde meşruiyet kazanmaya başladığı görülmektedir. Fakat *dating* konusundaki asıl serbestliğin "cinsel devrim" söylemleri eşliğinde 1960'lardan itibaren gerçekleştiği söylenebilir. Neo-liberal tüketim toplumu sürecinde ise 1980'li yıllardan itibaren her şey gibi kadın-erkek ilişkileri ve cinselliğin de daha fazla piyasa terimleriyle anılır hale gelmesi söz konusu olmuştur (Illouz, 2011: 126). Öncelikle kadının değerinin, ancak onunla birlikte erkeğin değerinin de cinsel piyasa değeri ile ölçülmeye başlanması sonucunda özellikle kadınlara cinsel çekiciliklerini bir "cinsel yatırım aracı" olarak düşünmeleri ve bu "yatırımları" karşılığında ilişkisel, mesleki, ekonomik v.b. kazançlar sağlamalarının önerildiği piyasa ve tüketim toplumunda kadının "cinsel piyasa değeri" için "*sexual expiry date*" (cinsel son kullanma tarihi) gibi kavramlar da üretilmiştir. Cinsel piyasa değeri, kadının "*cinsel raf ömrünün*" kısa olduğunu ve yaşla birlikte değerinin düştüğünü varsaymakla birlikte bu dönemde dış görünüme olan ilginin takıntılı bir hale getirilmesi de güzellik ve moda endüstrisinin çalışmalarının yoğunlaşmasını beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede, kadınlara yönelik edebiyatın vazgeçilmezi romantik öyküleri tekrar gündeme taşıyan kadın magazin dergileri aynı zamanda moda, kozmetik ve takı endüstrilerinin de vazgeçilmez dayanağıdır. Kadın magazin dergilerinin başka öykülere de yer vermelerine karşın "*kadını edebiyatın esasını romantik masallar*" oluşturmaya devam etmektedir (Greer, 1996: 198).

1980 sonrası kadın magazin dergilerinin cinsellikle ilgili söylemlerine baktığımızda, bu dergilerde kadınların istek, arzu ve ilgilerinin öne çıkarıldığı söylenebilir. Cinsellikte okuru daha atak, cüretli ve aktif olmaya yönelten bu söylemin öne çıkardığı yeni özgür kadın imgesi, bedenine ve cinselliğe sahip çıkıyor gibi görünmektedir. Ancak, bunu yaparken ataerkil toplumsal normlara yönelik herhangi bir eleştiriye yer vermediği için cinsel özgürlük söylemi; moda, güzellik, sağlık sektörlerinin arzı ile kadınların taleplerini buluşturabilmeyi amaçlayan pazara endeksli ve yıkıcılığından arındırılmış, toplumsal boyutlarından tümüyle yalıtılmış, bireysel bir performans sorunu hâline getirilmiş olan bir cinselliktir. Bu dergilerde

romantik aşk ideallerinin kısmen terkedilmiş olduğu, cinselliği ve cinsel ilişkiyi merkeze oturtan bir söylemle kaleme alındığı görülmektedir. Kadınlara önerilen yaşam tarzı ise, tüketici ve eğlence arayışı içinde her zaman bakımlı ve şık olmak ve yanı sıra cinsel özgürlük ve ekonomik bağımsızlığını koruyabilmektir. Birer “akıl verme” rehberine dönüşen kadın magazin dergileri, kadın olmanın keyifli olduğunu varsayarak kadınları bu hazzı daha fazla tüketerek keşfe ve tatmaya çağırmaktadır (Özdemir, 2009). Kadın bedeni için geliştirilmiş kozmetik ve giysilerin tanıtımları, kadın bedeninin her bir parçasını bir pazarlama alanı haline getirmektedir. Kadınlara erkekler tarafından çekici bulunabilmek için söz konusu her bir bölüm için özel bir dikkat ve bakım uygulanması gerektiği mesajını veren kadın magazin dergileri, erkek egemen kadın tanımını yeniden üretmekte ve kadın imgeleri erkekleri rahatlatıcı ve cinsel isteği uyandırıcı bir biçimde ortaya konmaktadır. (Coward, 1989: 79). Kadının yüzünü ve bedenini uysal/edilgen bir duruşa indirgeyerek, okura daha çok güçlü bir erkeğe boyun eğme konumundan seslenmek savunulan özgür kadın mitini de zaafa uğratmaktadır. Böylece medya/basın (yazılı, görsel, işitsel, çevrimiçi, sosyal vb.), bütün cinsel özgürlük söylemlerine karşın, bedene ve cinselliğe sahip çıkıyor görünse de son kertede bu temsil biçimiyle kadını cinsel özne olarak inşa edememiş olduğunu göstermektedir (Berger, 1996: 45-69). Karşı cinsle ilişki ve iletişimi bir performans ve kariyer sorununa dönüştüren mübadele ve rekabet temelli bir cinsellik anlayışının sonucunda görünümün/imağın giderek daha da önem kazanması, “hayatı” ilişkiler üzerinden tarif eden yeni yaklaşım biçimi, kadın kimliğini “görünüm” ve “tüketim” üzerinden yeniden kur(gula)maktadır (Özdemir, 2009).

Pornografiye Yönelik Feminist Tartışmalar

Feminist yaklaşımlar, kendi içlerinde pornografiye karşı farklı tutumlar barındırmaktadırlar. 1960’larda başlayan cinsel devrim hareketi döneminden 1970’lerin ortalarına kadar, feministlerin önemli bir bölümünün pornografiye karşı büyük ölçüde olumlu bir tutumu benimsediği görülürken, radikal feministler 1980’lerde pornografiye karşı amansız bir mücadeleye girişmişlerdir. 1970’lerde Batı’da 68 Kuşağı’nın birçok politik talebi yanında “Cinsel Devrim” talebini de dile getirdiği günlerde ve sonrasında yaygınlaşan pornografi sektörü ve pornografik materyallerle eş zamanlı olarak feminizmin ikinci dalgasının yükselmesi kadın ve kadın cinselliği konularının konuşulmasını gündeme getirmiştir (Brulotte and Phillips, 2006: 455).

Gender (toplumsal cinsiyet) kavramı da bu çerçevede kadınların kimlik mücadelesi içinde ortaya çıkmıştır. *Gender* (toplumsal cinsiyet) kavramsallaştırması ile cinsiyete dayalı eşitsizliklerin zamana ve toplumsal ortama göre değiştiğine dikkat çekilmektedir. Kadın ve erkek arasındaki toplumsal eşitsizliklerin tarihsel ve kültürel olarak inşa edildiğini vurgulayan toplumsal cinsiyet çalışmaları, erkek egemen anlayışın eşitsizlikleri doğallaştırmak yoluyla kadın kimliğini bastırdığını ve kadınları kamusal alandan dışladığına işaret etmektedir. Erkek merkezli bir anlam

sistemi içinde oluşan kültür, kadın ve erkek arasındaki ayırımların toplumsal olarak yapılandırılmış olduğundan daha ziyade bu ayırımların doğal ve evrensel olduğunu kabul ederken bu kimliklerin toplumsal olarak kurulmuş olduğunu göz ardı etmektedir.

1960'lardan itibaren esen özgürlük rüzgârlarının yanında, kadınların porno üretim pratikleri içindeki konumu, kadının yanlış temsili sorununu da gündeme getirmiştir. Bu konuların gündeme gelmesi ise feministlerin kutuplaştığı otuz-kırk yıllık bir pornografi ve sansür tartışması başlatmıştır (Segal, 1992: 272). Bu tartışma radikal feministlerin pornografi karşıtı yazıları ve eylemleriyle başlamıştır. Pornografinin, kadın cinselliğini ve kadın bedenini aşağıladığı, kadını metalaştırdığı; *Andrea Dworkin* ve *Catherina Mackinnon*'ın (1988) eleştirilerinin hedefinde yer almıştır. Ancak radikal feministlerin öncülüğünü yaptığı Pornografi Karşıtı Kadınlar (*Women Against Porno-WAP*) hareketi başka feministlerce çok katı bir tutum olması gerekçesiyle eleştirilmiştir. Seks savaşları diye de anılan bu tartışmalar, **“pornografi karşıtı feministler”** ve **“sansür karşıtı feministler”** ayırımını ortaya çıkarmıştır. Her ikisi de pornografiyi zararlı bulan ama mücadele etme yöntemleri farklı olan bu iki gruba, pornografinin yararlarını savunan **“pro-seks feministler”** eklenmiştir.

Pornografi tartışmalarını başlatmış olan radikal feministler pornografiye, kadın haklarını ihlal ettiği iddiasıyla karşı çıkarken, özellikle yasa değişiklikleri konusunda da mücadele vermişlerdir. Liberal ifade özgürlüğü için kadın inisiyatifi hareketi ve pro-seks feminizm olarak bilinen hareketler ise pornografinin yasaklanması için mücadele eden ve öncülüğünü *Catharine MacKinnon* ve *Andrea Dworkin* gibi feministlerin yaptığı *WAP (Women Against Porno)* hareketine karşı tepkisel eğilimler olarak ortaya çıkmıştır ve 1980'li yıllarda çok daha yoğun bir biçimde tartışılmıştır (Crosson, 1998: 23-24) ve 1980'lerin başlarında pornografi karşıtı feministler, sansür karşıtı feministler ve pro-seks feministler arasında devam eden bu yoğun tartışmalara “feminist seks savaşları” adı verilmiştir (Şeran, 2009). Buradan yola çıkarak pornografinin hem bilimsel-düşünsel çalışmalar hem de feminist aktivizm açısından feministlerin en önemli araştırma konularından ve politik-hukuki mücadele alanlarından biri olduğunu söylemek mümkündür.

WAP (Women Against Porno)

1990'larda birçok tartışmaya nüfuz eden radikal feminist yaklaşımlar, pornografinin hem üretimi hem de tüketiminin kadına karşı şiddetin bir biçimi olduğu ve bu yüzden de pornografinin kadınların sahip oldukları vatandaşlık haklarının ihlali olarak tanımlanması gerektiğini savunurlar. MacKinnon'a göre, kadınları nesneleştirerek susturma pratiği olarak işlev görmektedir. Pornografi, kadının konuşmasını imkânsız hale getirmekte, onu değersizleştirmekte ve kadını nesneye dönüştürmekte ve kadınların toplumsal yaşama katılımlarını sınırlamaktadır (1987: 182). Kadının pornografi aracılığıyla değersizleştirildiğini ve aşağılandığını dile getiren ve

pornografiyi bir hak ihlali olarak ele alan MacKinnon, “*Ahlaki Bir Konu Değil*” (1983) adlı makalesinde, pornografinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir kurumu olduğunu öne sürmektedir. Pornografiye, kadını erkeğin kullanıma sunan bir nesne olarak gösterdiği için karşı olan Mackinnon (2015: 229-242), pornografinin cinselliği terörize ettiğini ve erkeklerin sözde “özgürlüğünü” desteklerken kadınlar için ise özgürlüğü değil suskunluğu ve erkeğe bağımlılığı dayatmakta olduğunu işaret etmektedir (MacKinnon, 1983: 325).

Pornografi karşıtı feminist hareketin diğer önemli temsilcisi Andrea Dworkin (1993) ise “*Prostitution and Male Supremacy*” başlıklı yazısında, pornografinin üretilmesi ve tüketilmesinin, erkek egemen (patriarchal: ataerkil) bir toplumun sonucu ve pornografinin cinsel ve ekonomik sömürünün gerçek olaylarının belgelenmesi olduğunu ve üretilip tüketilmesinin de kadınlara karşı uygulanan gerçek dünya şiddetinin meşrulaştırılması anlamına geldiğini öne sürmektedir. Dworkin (1993) sözlerine, toplumun erkeğin kadından daha üstün, kadının ise onun gerisinde olduğu fikriyle yönetilmekte olduğunu söyleyerek başlamakta; kadının kirli, şeytansı, vatandaşlık ve kulluk vazifelerine uymayan, görülmemesi ve duyulmaması gereken kaderin olması gerekene zorladığı, cinsel kullanım ve üretim dışında hiçbir değeri olmayan bir varlık olarak tanımlandığını belirtmektedir. Dworkin (1993), kadının cinsiyetinin özünde ayartıcı ve “*kaltak*” olduğu ve huyu gereği kışkırtmaya meyilli olduğunu, erkeğin de bu kışkırtmaya cevap verdiği yönündeki erkek egemen terminolojide kadının *cezalandırması* gerektiği düşüncesinin geçmişten bu yana egemen düşünce olduğunu belirtmektedir. Erkek egemen terminolojide, cinselliğin *fallik* olması sonucunda kadın bedeninin alınır, fethedilir, sahiplenilebilen olduğunu söyleyen Dworkin (1993), kadınların vücudunun cinsel olarak parsellendiğini belirterek ve erkek gücüne dayalı bu sistemde bunun tecavüz ve fahişelikle (seks işçiliği) birlikte yürüdüğünü belirtir. Tecavüzün zorla ilişkiye girmek, kaçırmak, kadını zorla almak olduğunu ve kadınları kaçırma ve tecavüzün bilinen ilk evlilik şekli olduğunu belirten Dworkin (1993), bilinen ikinci evlilik şeklinin ise temelde fahişeliğe dayalı olduğunu, kızlarını satan babaların bu satma-satın alma işlemi dolayısıyla fahişeliğe dayalı bir evlilik kurumunun inşa edilmesine yol açtıklarını belirtir.

Buradan yola çıkarak pornografiyi de tecavüz ve fahişeliğe dayandıran Dworkin (1993), her iki durumda da kadınların ve kadın cinselliğinin çalınabilir ve satılabilir olması nedeniyle bir cinsel meta olarak görüldüğünü ve kadınların hala toplumca, yasalarca, “kültürel” açıdan ve pratikte cinsel taşınır mal olarak görüldüğünü söylemektedir. Kadının kendisi ile birlikte cinselliğinin de açıkça satın alınabilir, erkek tarafından kendisine mal edilebilir- fethedilir, sahiplenilir, alınır, saldırılabilir olmasının kadınların sistematik olarak cinsel kendi kararlarını verme hakkından ve cinsel bütünlükten yoksun kılındığını belirten Dworkin, pornografiyi de resimle, sesle veya görüntüyle kadın cinselliğinin çalınması ve satılması olarak

görmekte ve erkeklerin de bu cinselliği satın aldığını veya çaldığını öne sürmektedir. Kadın cinselliğinin çalınabilmesi ve satılabilmesinin pornografiyi ürettiğini öne süren Dworkin'e göre, pornografinin varlığını sürdürmesi tecavüz ve fuhuşa (kadın satışına) dayanmaktadır. Kadınların fahişe imiş gibi tasvir edilmesi ve cinselliğin "*kaltakça*" gösterilmesinin pornografi olduğunu belirten Dworkin, pornografinin politik işlevinin ise erkek egemenliğinin zorlayıcı ve vahşi düzenini haklı çıkarmak ve kökenindeki fahişeliği ve tecavüzü sürdürmek olduğunu öne sürmektedir. Pornografi, erkeklerin kadınlar hakkında kendilerini hiçbir kısıtlamaya tâbi tutmadığı (özellikle feodal topluluklarda) bir üst-sınıf erkek zevki olarak gelişmiştir. Sinema endüstrisinin gelişmesi ile birlikte kadınların cezalandırılması pratiklerinin filmlerde ana fikir olması ve kadınların pornografik filmlerde insanlık dışı bir biçimde kullanılması ve de erkekler tarafından cinsel zevkler, eğlence ve hatta "kadınlar böyle istediği için" diyerek kadınların zorlanması, incitilmesi ve zorbaca kullanılmasının başka bir örneğini bulmak imkânsızdır. Çoğunlukla şiddet içeren ve zorla gerçekleşen pornografik ilişki biçimleri kadının nesneleştirilmesine yol açarken, kadına cinsel ilişkide nesne olma durumunu atfetmektedir (Dworkin, 2007: 159 ve 79-82). Sonuç olarak, Dworkin temel hakları ihlal edilen kadınların nesneleştirilmesini içeren bu süreçte kadınların zulüm gördüğünü ve kadınlara yönelik bu işkencenin adının "*seks*" olduğunu, fuhuş endüstrisi ve pornografinin, dünyayı, seks işçisi olarak kullandığı birçok kadın için bir kafese, geneleve ve hatta temerküz kampına dönüştürdüğünü söyleyerek bu zulme ve işkenceye karşı mücadele edilmesi çağrısı yapmaktadır (Dworkin, 1989 ve 1988).

Dworkin ve McKinnon'un (1988) bu çağrılarını karşılık bulmuş ve kadınları çalan, alıp-satan, tecavüz eden ve fahişeleştiren (seks işçiliğine zorlayan) ve büyük bir ticari hacmi olan porno endüstrisine karşı mücadele edilmesi çağrısı WAP hareketini doğurmuştur. WAP (*Women Against Pornography*) aktivistleri (eylemcileri), cinsel temsilin pornografik şeklinin, tüm kitle iletişim imgelerini biçimlendirdiğini ve kadının erkeği, kadının kadını, erkeğin kadını, erkeğin erkeği algılayışında çok derin etkileri olduğunu öne sürmektedirler. Radikal feministlere göre, diğer medya imgeleri gibi pornografi de cinsel uyarılmayı daha çok erkek egemenliği ve şiddeti ile birleştirmekte ve cinsiyetçi şiddeti doğrudan oluşturan sebep olarak gösterilemese de pornografi cinsiyetçi ideolojinin etkinlikle devam etmesine yardımcı olmaktadır. Radikal feministlerin karşı çıktığı durum, erkek egemen kültürün pornografi aracılığıyla yeniden üretilmesi ve cinsiyetçi rol ayrımlarını ve kadına yönelik baskıları ve şiddeti normalleştirmeye hizmet etmesidir. Ancak bazı radikal feministler pornografik imgelerin, kadınlara karşı yapılan şiddet eylemlerinden ayrılamaz olduğu konusundaki görüşlere kuşkuyla yaklaşmakta olup, radikal feministler içinde yasal mekanizmaların ve sansürün bu derde deva olacağından emin olmayanlar ve yanlış kullanılmasından kaygılananlar da mevcuttur. Pornografi, cinsiyet ayrımcılığını körükleyen bir "kadınları

aşağılama pratiği”dir. Pornografi, kadınları “aşağılanmaktan zevk alan” cinsel objeler olarak sunar (MacKinnon ve Dworkin, 1997). Pornografi karşıtı feministlere göre pornografi kadını metalaştırmakta, cinsiyetçi yaklaşımları ve cinsel tahakküm biçimlerini pekiştirmektedir. Pornografik imgelem erkeğin kadına karşı şiddet uygulamasını meşrulaştırmaya yaramaktadır. Pornografi karşıtı feministler, pornografide erkek egemen anlayışın bir ürünü olarak gördükleri kadının aşağılanması ve kadın bedeninin metalaştırılmasına karşı pornografi ile mücadele ederken sansür uygulanmasını ve pornografinin yasaklanmasını savunurlar ve buna neden olarak da pornografinin kadına karşı şiddete neden olduğu ya da bu şiddeti artırdığını öne sürerken (Rubin, 1992: 29), pornografi konusunda talep edilen yasal düzenlemelerin amacını kadınların maruz kaldığı cinsel tacizleri, cinsel ayrımcılığı ve cinsel saldırıları önlemek olarak ifade ederler (Özden, 2016: 89).

Öte yandan pornografiyi mizojininin (kadına karşı nefret, kadın düşmanlığı) bir ürünü olarak gören radikal feministlerin sadece pornografiye değil, kadınları nesneleştiren diğer tanım ve sunumlara da karşı çıktığını belirtmek yararlı olacaktır. Porno Karşıtı Muhafazakâr ve liberal yaklaşımlardan ayrı bir noktayı temsil etmekte olan radikal feministlerin pornografi karşıtlığının odak noktası genelde cinselliğin, özelde ise pornografi aracılığıyla kadın cinselliğinin kültür endüstrisi aracılığıyla metaya dönüştürülmesidir. Pornografi Karşıtı Feministler pornografi ve seks endüstrisi konusunda bilinç yükseltmek için birçok eğitsel kampanyalarla pornografi hakkında konferanslar ve halka açık gösteriler gibi çeşitli eylemler düzenlemişlerdir (Lederer, 1980: 1). Bunun yanı sıra yaşadıkları toplumlarda, sivil haklar kanununda yasa değişikliği üzerinde çalışmalara başlayarak, insan haklarını ihlal ettiğini düşündükleri pornografik materyallerin yasaklanması için etkili bir hukuk mücadelesi vermişlerdir (Dworkin, 1989b).

Sansür Karşıtı Feministler

Bir taraftan sansür karşıtı feministler, öte yandan pro-seks feministler tarafından eleştirilen pornografi karşıtı feministlerin diğer yaklaşımlar tarafından en çok eleştirilen yönü yasak ve sansürü savunmak konusunda muhafazakârlarla beraber hareket etmeleridir. Pornografi karşıtı feministlerin pornografinin bir insan hakları ihlali olmasından yola çıkarak yasaklanmasına yönelik çalışmalarına karşı çıkan sansür karşıtı feministlerin temel argümanları ise, özgürlüklerin sınırlandırılmasının iktidarın toplumu kolaylıkla denetim altına almasına neden olacağı endişesidir. İktidarın cinselliği denetim altında tutmak için ürettiği denetim ve kontrol yöntemlerine destek olacak çabalara girilerek sansürü onaylamak, sorunu ortadan kaldırmayacağı gibi, kadına yönelik baskı ve şiddeti güçlendirmeye yol açabilir ve bu risk kadınların özgürlük mücadelesine zarar verme potansiyeline sahiptir (Arıdur, 2020: 34 ve Çoban, 2016: 125).

Nadine Strossen “*Pornografiyi Savunma - İfade Özgürlüğü, Seks ve Kadın Hakları Mücadelesi*” adlı kitabında sansür taleplerine karşı çıkmaktadır. *İfade Özgürlüğü için Kadınlar İnisiyatifi* olarak adlandırılan bu hareketler, kadınları koruma bahanesiyle yürürlüğe sokulan sansürün olası zararlarına dikkat çekerken, yasaklamaların ve sansür uygulamalarının kadınlara yönelik şiddeti azaltmadığını öne sürmekte ve bu alanda devlet müdahalesine karşı çıkmaktadırlar (Strossen, 1996:11). Pornografinin sansürlenmesi, kadın haklarını güçlendirmek bir yana zayıflatabilir (Vance, 1984: 1113-1115). “*Cinselliği kuşatan egemen kültürel söylemleri ve ikonografileri tekrarladığı*” gerekçesiyle pornografi karşıtı feministlerin görüşlerini eleştiren Lynne Segal’e göre ise geleneksel masallardaki, popüler romanlardaki ve kadın magazinlerindeki kadın ve erkek temalarını pornografi eleştirisindeki aynı gerekçelerle eleştirmek mümkündür. Dworkin’in cinselliği sadece kadın-erkek arasında gerçekleşen heteroseksüel cinselliğe indirgediğini öne süren Segal, erkeğin egemen olduğu, kadının teslim olduğu “fethetme/teslim olma”, “aktiflik/pasiflik” ve “erkeklik/kadınlık” söylemleri ve imgeleri ile beslenen heteroseksüel eril arzusunun sadece pornografi de değil, her yerde her zaman karşımıza çıkmakta olduğunu işaret etmektedir (1992: 256-257). Segal, ana akım porno filmlerinde sunulan cinsel ilişki biçimlerinin sadece heteroseksüelliğe ve erkek egemen kadın-erkek rollerine dayalı cinsel ilişki biçimleri ve fantezileri olduğunu söylerken aslında cinselliğin tek biçimli olmadığını belirtmek istemektedir. Segal, porno karşıtı radikal feministlerin pornografinin kadınları susturduğu, zorbalığı, tacizi ve tecavüzü meşrulaştırdığı iddiasının yeterli bir dayanağının olmadığını öne sürmekte ve pornografinin patladığı 1970’li yılların kadınların seslerini en fazla yükselttikleri ve başarılı bir şekilde kendilerine karşı yöneltilen şiddet ile mücadele ettikleri dönem olduğuna işaret etmektedir. Segal’e göre, eşitsizlik, sömürü ve baskı sadece pornografi sektörüne değil diğer tüm alanlara sızmıştır ve yasağın ve sansürün bu problemi çözmede ne derece etkili olabileceği belirsizdir. Bu nedenle de sansürü tartışmak yerine, tüm alanlarda cinsiyet eşitsizliğine dayalı kurumlara ve yapılara karşı çıkılmalı ve pornografiye de bu bağlamda cinselliği metalaştırdığı ve tek tipleştirdiği için karşı çıkılmalıdır (Segal, 1992: 277-281). Gayle Rubin de “*Yanlış Yönlendirilmiş, Tehlikeli ve Hatalı*” (1992) adlı makalesinde, erkek üstünlüğü kavramını pornografi bağlamında sorgularken radikal feminist duruşu eleştirmekte ve kadınların da tüketiciler olarak her türlü pornografiden zevk alabileceklerini öne sürmektedir. Rubin (1992) pornografi karşıtı feministleri, seks muhafazakârlığı ile suçlayarak feministlerin, kadın haklarını ve özgürlüğünü savunmaktan uzaklaştığını öne sürmektedir.

Çoğu liberal olan *Sansür Karşıtı Feministler*, pornografinin zararları konusunda radikal feministlerle görüş ayrılığı içerisinde değildir: Pornografi kitleleri, kadınlara karşı ayrımcılığa ve kadına yönelik şiddete yönlendirmektedir ve kadınları incitici bir içeriğe sahiptir. Ancak Strossen (Strossen, 1996: 13), pornografik materyallere sansür uygulanmasının

kadına yönelik şiddeti ve ayrımcılığı azaltmayacağını, tam aksine sansürün bu ciddi problemleri daha da ağırlaştıracağını öne sürmektedir. İfade özgürlüğüne kısıtlamalar koymanın sakıncalarına dikkat çeken sansür karşıtı feministler, radikal feministlerin aksine, pornografi ve şiddet arasındaki bağın bilimsel olarak kanıtlanmadığını ve pornografi içinde şiddet içerikli materyalin payının düşük olduğunu belirtmekte, hatta bazı noktalarda erkeklerde pornografik yayınlar izlemenin bir tür arınma yaratarak kadına yönelik şiddeti hafiflettiği görüşünü öne çıkarmaktadırlar. Sansür karşıtı liberal feministler sansür uygulamasına onay vermenin ve desteklemenin özgürleştirici cinsel içerikli materyallerin de (örneğin kitapların) yasaklanmasına neden olabileceğini ısrarla vurgulamaktadırlar (Strossen, 1996: 248 ve Brulotte ve Phillips, 2006: 457). Sansür karşıtı feministler cinselliğin kadınlar için kötü bir şey olduğu yönündeki muhafazakâr görüşlerle aynı noktaya düşerek bunu destekleyecek düşünceler ortaya koymanın kadın özgürlüğü mücadelesine zarar vereceğini öne sürmektedirler (McElroy, 1995; URL-4). Pornografik materyallerin üretimi, dağıtımı ve tüketiminin ifade, mülkiyet ve tercih hürriyetiyle ilgili olduğu düşüncesini öne çıkaran sansür karşıtı feministler cinselliğe dair ifadelerin özgür bir biçimde yaygınlaşmasının bireylerin insani potansiyellerini geliştirmesine katkı sunabileceğinin de göz ardı edilmemesi gerektiğini öne çıkarırken, bir cinsel fanteziler dünyasının yaratılmasının bireysel ve toplumsal olarak faydalı sonuçlar da üretebileceğini ve cinsel temsillerin erişimine imkân verilmesinin bireylerin kendileri için uygun cinsel davranışları seçebilmelerine ve oluşturmalarına da katkı yapabileceğini savunmaktadırlar. Ancak liberal yaklaşımlar devletin özel alana hiç müdahale etmemesi gibi bir görüşü değil, bu materyallerin temel insani haklarından herhangi birine saldırı içeriyorsa devletin bu türden eylemlere ve yayınlara hukuki bir biçimde müdahale etmesi gerektiğini savunur ki, burada esas olan, başkalarına zarar vermemek kaydıyla erişkin insanların kendi seçimlerini yapabileceğine dayalı özgürlük görüşüdür. Bu bağlamda liberaller açısından tecavüz, şiddet suçları ve çocuk istismarı içeren materyaller bu tür müdahaleleri gerektirmektedir (Linz ve Malamuth, 1993: 6-11; akt. Özden, 2016: 88).

Pro-Seks Feministler

Pro-seks feminizm kadının özgürlüğü konusunda temel olarak cinsel özgürlüğe odaklanan bir hareket olarak bilinmektedir (Willis, 2012). Pro-seks feministler, pornografiye karşı çıkmadıkları gibi, pornografinin cinsel özgürlük anlamında özellikle kadınlara somut faydalar da sağlayabileceğine inanırlar ve bu bağlamda pornografi karşıtlığının kadınların özgürlük mücadelesine zarar verdiğini savunurlar. Pro-seks feministler pornografik materyallerin üretimi ve dağıtımında kadınların daha aktif rol almasının, kadın özgürlüğü açısından önemli bir rol oynayabileceğini öne sürerler (Şeran, 2009). Pro-seks feministler, cinsel ifade biçimlerinin özgürlüğünü savunularak “yasaklara” karşı çıkmaktadırlar (Kıral, 2019: 116-118). Pro-seks feminizm içerisinde yer alan “*Bad Girls & Dirty Pictures*” kitabının ortak

yazarlarından biri olan Avedon Carol, pornografik materyallerin yetişkinlere ve hatta çocuklara zarar verdiğine ilişkin herhangi bir kanıt olmadığını öne sürmektedir (Carol, 1994: 21).

Pornografinin yararları da olabileceğini iddia eden pro-seks feministlerden Wendy McElroy'a göre (1995), tehlikeli bir yer olan dünyada pornografi, cinsellik konusunda bir aydınlanma kaynağı olabilme potansiyeline sahiptir. Pornografinin, kendi yatak odalarında kadınlara mahremiyet içerisinde deneyimler sunabilme potansiyeli olduğunu öne süren McElroy'a göre, bunun yanı sıra, pornografinin cinsellikle ilgili klişeleri yıkabilme, bütün insanları, özellikle de kadınları, cinsellik konusunda utanç duygusundan kurtarabilme potansiyeli de vardır. (McElroy, 1995; akt. Kırıl, 2019: 117-118).

Porno karşıtı feministlerin pornografi ve şiddet arasında kurduğu bağlantının tersine pornografiyi istek ve arzuları zararsızca gideren görüntüler olarak ele alan ve pornografinin cinsellik konusunda problem yaşayan çiftlere önerilebilecek bir materyal olduğunu söyleyen pro-seks feministlere göre, *"eşlerin birbirini aldatmasındansa porno izlemeleri daha iyidir"*. Pornonun kadınlara politik faydaları da olduğunu öne süren pro-seks feministler; insanların kabul edilmiş sınırlar dışında düşünölebilmelerine imkân sağladığını ve bu bağlamda kadınların da kendi isteklerine uygun ürünler üretebileceklerini söylemektedirler. Pro-seks feministler sadece pornografinin yararlarını savunmamış, aynı zamanda pornografiyi değiştirme ve feminist bir pornografi oluşturmak yönünde çalışmalarda da bulunmuşlardır. Başlangıcında büyük tepki çeken bu hareketin daha sonra, özellikle farklı cinsel eğilimlere/yönelimlere sahip gruplardan, önemli ölçüde bir destek bulduğunu söylemek gerekir (McElroy, 1995).

Pornografi karşıtı radikal feministlerin ataerkilliğe, sömürüye, cinsiyetçiliğe karşı yönelttiği eleştiriler önemli bir karşı çıkışı oluşturmaktadır. Ancak cinselliğin yasalar yoluyla düzenlenmesinin ve pornografinin yasaklanmasının, sansür edilmesinin sorunun çözümü olmadığı da açıktır. Çünkü pornografi bir neden değil bir sonuçtur. Dworkin'in yazdıklarını okuduğumuzda, Arıduru'nun da belirttiği gibi, öne sürölen düşönceler ile Dworkin'in heteroseksöel cinsel ilişkiyi kadını aşğılayan bir eylem olarak görmekte olduğunu gözlemliyoruz. Bu çerçevede Dworkin'in cinsel ilişkinin kadını özgürleştireceğı fikrinden oldukça uzak olduğunu ve iddialarının aksine, bir anlamda kadının cinselliğini yok saymakta olduğunu söyleyebiliriz (Arıduru, 2020: 91). Segal'in de belirttiğı gibi, birçok kadın yöürölükteki cinsiyetçilik ve kadın düşmanlığı költürünü yansıttığını düşöndükleri pornografi biçimlerinden hoşlanmamaktadır, ancak pornografi ile mücadele cinsiyet eşitsizliğine dayalı kurumlara ve yapılara karşı yürötülen mücadelenin bir parçası olabilir. Segal, radikal feministlerin, eşcinsellere karşı oldukları şöphe götörmeyen ataerkil aile taraftarı gruplar tarafından gitgide daha çok desteklenmekten öte, kullanıldıklarını ve sonuç olarak pornografiyle mücadele eden feminist kampanyacılar ile sağ kanattan otorite yanlılarını,

ticari cinsellik sanayisinin hukuki suç kapsamına alınması konusunda aynı çizgide buluştuklarını öne sürmektedir (Connell, 2019: 421).

Türkiye’de pornografi konusunda porno karşıtlığı baskın konumda olup, pornografi konusunda ifade özgürlüğü ekseninde bir tartışma yürüten sansür karşıtı ve pro-seks feminist görüşleri savunanlara genel olarak rastlanmamaktadır. Ayşe Düzkan (1997) pornografik ve erotik ayrımını bile kabul etmemekte ve erotik materyallerde de kadını aşağılayan temsillerin olduğunu vurgulamaktadır. Bir diğer feminist Ayşe Sargın’ın argümanları da (URL-5) pornografi karşıtı feministler ile paralellik gösterirken, Sargın da pornografi ve erotizm arasındaki farktan habersiz görünmektedir. Kısaca Türkiye’de feminist düşünürlerin pornografinin yanında erotizmin de kontrol altına alınması, denetlenmesi ve yasaklanması ekseninde görüşe sahip oldukları ve bu bağlamda muhafazakâr konuma yakın bir yerde durdukları görülmektedir. Ancak, Şeran’ın da belirttiği gibi, porno karşıtı feministler öne çıktıklarından, Türkiye’deki feministlerin sansür uygulamasına destek olduğu düşüncesi yanıltıcı bir düşünce de olabilir (URL-6).

Muhafazakâr Pornografi Karşıtlığı

Pornografik materyallerin insanın cinsel pratiğini zorlamakta ve çarpıtmakta olduğunu öne süren (Ellis, 1992) muhafazakâr görüşler, sadece pornografik değil erotik materyallerin de toplumsal ve dini değerlere ve kurumlara bir saldırı olduğunu ve bu materyalleri üreten, dağıtan ve tüketenlerin toplumun ahlak değerlerini çözmeye hizmet ettiğini öne sürerler. Aile ve toplumun, dolayısıyla var olan düzenin korunması esasına dayalı muhafaza edici: muhafazakâr yaklaşımlara göre, toplumsal düzeni ve aileyi korumak için toplumun ahlaki değerlerinde bozulmalara yol açan ve toplum için zararlı etkinliklere karşı önlem almak da devletin en başta gelen görevleri arasındadır. Pornografik materyallerin, hatta cinsellik içeren ve müstehcen sözcüğü ile tanımlanan cinselliğin her türlü gösteriminin ve görünümünün ailevi ve toplumsal değerlere zarar verdiğini öne çıkaran muhafazakâr yaklaşımlara göre, müstehcen materyalleri toplumsal ahlaka ve düzene zarar veriyor ise ve insanlarda ahlaki kaygıların yükselmesine yol açıyor ise cinsellik alanında serbestlik, özgürlük sınırları içerisinde değerlendirilemez. Öte yandan, müstehcen neşriyatın; fuhuşun, suçun, şiddetin ve saldırganlığın yaygınlaşmasını teşvik etmesiyle de bireyler üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğunu öne çıkaran muhafazakâr yaklaşımlara göre, böylesi bir durumda, pornografik olmasa da cinselliği içeren ve müstehcen olarak nitelenen bütün yayınlar ve gösterimler ifade özgürlüğü kapsamında ele alınamaz ve devlet bu türden neşriyatın yayılımı konusunda önlem almalı, bu türden neşriyatı denetlemeli ve bunu hukuki teminat altına almalıdır. Bu çerçevede muhafazakâr yaklaşımların özelde pornografi ve genelde cinsellikle ilgili değerlendirmelerinin, toplumdaki sömürü ilişkilerine ve cinsel ayrımcılığa ilişkin görüşlerle bir ilgisi olmadığını da işaret etmek gerekir (Özden, 2016: 85). Toplumun ve ailenin korunması için cinselliğin (özellikle de kadın cinselliğinin) zapturapt altına

alınmasını elzem gören muhafazakârların sadece pornografiye değil, erotik içerikli yayınlara da karşı olduğunu ve meşru saydıkları cinsellik ve cinsel ilişki biçimlerinin dışında yer alan her türlü cinselliğin yaşanmasına da imgelemine de karşı olduklarını ve bunları toplumun dışında tutmak için çaba harcadıklarını belirtmek gerekir. Bu çerçevede cinselliğin toplumun dışına sürülmesi söz konusu olup toplum dışı olması gereken cinselliğin, toplumsal yaşama sızması için, denetim altına alınamayan cinselliğe, fuhuş ve porno endüstrisi aracılığıyla (toplum-dışı olmak koşuluyla) izin verilmekte olduğunu söyleyebiliriz. Muhafazakârlar, bu anlamda devletin “birey için genel toplum, din ve aile değerlerine uygun olanı belirleme hakkına sahip olduğunu” iddia ederek sansür uygulamasını talep ederler (Şeran, 2009; Segal, 1992: 275). Muhafazakârlar, “pornografik” kelimesinden daha çok “müstehcen” kelimesini kullanmaya yatkındırlar. Muhafazakâr düşüncenin “müstehcen neşriyata” karşı mücadelesi, sadece pornografi üzerinde değil cinselliğin tüm sunuluş biçimleri üzerinde, devlet ve toplum kontrolü (baskısı) sağlamaktır. Ancak, muhafazakâr toplumlarda baskın olan koşulsuz sadakat ve itaat üzerine kurulu bir cinsel ahlak talebinin de erotizmle değil pornografi ile paralellikleri olan bir ilişki türü olduğunu ve bunun sadece cinsel ilişki ile sınırlı olmadığını altı çizilmelidir. Bu itaat talebinin bireyin, genellikle de kadının özerkliği/özerk varlığını hiçe sayan bir yanı olduğunu ve bunun da gönülden bir bağlılıktan daha çok ailenin ve soyun (düzenin) korunmasını ve sürdürülmesini esas aldığını söylemek mümkündür. Sadakat kültüründe baskın olan akıl, “düzen koruma” aklıdır.

Sonuç ve Değerlendirme

Feminist pornografi tartışmaları içerisinde muhafazakâr argümanların dışında kalan taleplerin hepsi kadınlar için birer özgürleşim talebidir ki özgürlük sadece kadınlar için değil, her birey/tüm bireyler için bir hak olmalıdır. **Sadece cinselliğin serbestleşmesi ve hatta serbestleşmenin ötesine geçerek özgürleşmesi ezilenleri ezenlerin zulmünden, insanları baskı ve sömürden azat etmeye yetmez. Bu çalışma, bütün erotik ve pornografik ürünlere nesneleştirici ve sömürücü diye saldıran püritenlere de ve bütün pornografik ürünlerin temelde zararsız olduğunu düşünen liberterlere de karşı çıkarak, pornografiyi tek başına değil, onu doğuran toplumsal-politik ve ekonomik etkenler ile birlikte ele almak gerektiğini savunmaktadır.** Kadınlara ve erkeklere ve hatta bütün cinsel yönelimlere sahip bireylere gerekli olan, bireyciliğe dayalı romantik düşlere değil, hayatın politik, kamusal ve toplumsal yapılarının daha çok vurgulanmasına dayalı düşüncelere daha sıkı sarılmak olmalıdır. Sevginin, aşkın dönüştürücü gücüne inanarak küçük ortaklıklar kurmak ve dünyanın geri kalanından kendisini yalıtarak özgürleşebileceğini sanmak temelinde toplumsal olan sorunların özel veya kişisel sorunlar olarak görülmesine dayalıdır. **Sorun kişisel olmadığı için çözümü de kişisel gayretlerle gerçekleştirilemez.**

Pornografi ile mücadele etmek adına sansürü savunan bir konuma yerleşmek, sansürün daima yerleşik iktidar ilişkilerini savunmaya, hepsinden öte erkeğin kadın cinselliği üzerindeki kontrolünü meşrulaştırmaya yaradığını unutmak demektir. **Pornografi yasaklanırsa mizojini ortadan kalkmayacak, erkeklerin uyguladığı şiddet ve kadınların savunmasızlıkları yok olmayacaktır.** İnsan bedeninin metalaştırılması, cinselliğin para ya da maddi menfaat karşılığı sonucunda değiş-tokuş edilmesi devam ettikçe, pornografi de soft ya da hard biçimleriyle, açık ya da gizli olarak varlığını sürdürecektir.² Bu çerçevede, yasaklama ve sansür, bir sonuç olan pornografi problemini çözmeye muktedir olmadığı gibi, müstehcen neşriyatla mücadele adı altında erotik cinselliğin de sansür edilmesine doğru yol alabileceği için sorunları daha da ağırlaştırıp, derinleştirebilir. Kapalılığa ve tahakküme dayalı, pornografi dâhil, bütün rejimlerin panzehiri açıklıktır. **Karanlıklar kraliçesi pornografi, açık toplumda kendine bir ihtiyaç yaratmaya muktedir olamaz.** Pornografi ve fuhuşun karanlığa, kapalılığa ihtiyacı vardır, gün ışığını, aydınlığı görünce solup gitmeleri mukadderdir. Yasak ve sansür söz konusu edildiğinde, insan bedeninin ve cinselliğin nesneleştirilmesine ve eşitsiz tahakküm ilişkilerine yönelik bir yasak söz konusu olacaksa kadınsı boyun eğmenin ya da başka türden boyun eğme biçimlerinin kutsandığı ve buna ilişkin hazlarını öven ve yücelten ve birçoğu da kadınlar tarafından yazılan romanların ve kadın magazin dergilerinin de sansür edilmesi gerekir. **Bu çerçevede deyim yerindeyse bir yandan “namus bekçiliği” yapan tutucu yaklaşımlar, diğer yandan romantik aşk idealleri ve öte yandan ise cinselliği bayağılaştıran pornografik materyaller kapitalist pazar ile bütünleştğinde güce dayalı patolojik bir cinsellik anlayışına neden olmaktadır.** Birçok feministin fark ettiği gibi çok popüler olan ucuz aşk romanları bir zamanlar kadınlar için bir tür pornografi işlevine sahiptir. Bu yüzden kadınların, kadınların ürünlerini şefkatli okumalara tabi tutmaktan vazgeçmeleri ve onlara da eleştirel bir biçimde yaklaşımları gerekmektedir ki, birçok feminist düşünür ve aktivistin bunu etkili bir biçimde yaptığını da söylemek gerekir. Öte yandan liberal yaklaşımların, pornografinin ortaya çıkarmış olduğu sömürü problemlerini görmezden geldiğinin altı çizilmelidir. Pro-seks feministlerin, pornografinin kadınlar tarafından ele alınarak reforme edilmesi, ayrımcılık ve şiddetten arındırılmış bir feminist pornografi oluşturulması önerilerini hem pratik açıdan hem de etik açıdan savunmak mümkün görünmemektedir. Pornografinin temel özelliklerini dikkate aldığımızda, pornografinin dayandığı nesneleştirme, sömürü ve araçlaştırma edimleri sürdükçe pornografi hiçbir zaman etik olamaz; bu özelliklerin yokluğunda var olan cinsellik imgelerine ise pornografi adı verilemez. Pornografi ve tüm diğer

² Pornografinin neden gizlilik üzerine inşa edildiği, neden gizlenmekte olduğu, kapalı ve açık, insan ve toplum olma açısından ayrıca devlet ve aile sırrı kavramı ile bağlantı kurularak irdelenmelidir.

cinsel iletişim tartışmalarının, porno karşıtı feminist argümanların dışındaki argümanların da tartışıldığı ve sadece kendi bedenleri üzerinde hak iddia edemeyen, tacize ve şiddete uğrayan kadınların değil, herkesin ortak meselesi olduğundan hareketle insanların özgürlüğü ve kendi bedeni üzerine söz söyleyebilme hakkı kavramları esas alarak irdelenmesi gerekir. Yapılan araştırmalar pornografinin kadınlar arasında da yaygın olarak tüketildiğini göstermektedir. Bu duruma da değinmek gerekir. Pornografinin yaygınlaştıkça (erişimi internet sayesinde kolaylaştıkça) kadınlar arasında kabul gördüğünü hatırlatmak isteriz. Diğer konular bir yana kadınların da artık neredeyse erkekler kadar pornografinin tüketicisi olması izaha muhtaçtır. Belki de bir sonraki araştırma konusu şu olmalıdır: “Neden kadınlar pornografinin tüketicisi durumuna geldi?”

Pornografi bir neden değil bir sonuç olduğu için, pornografinin çözümü de sanat yoluyla erotik olanın yüceltilerek ve hiç kimsenin erişemeyeceği bir yüksekliğe konulması olabilir. Erosu bir kurtarıcı olarak görmek anlayışı yerine, tahakküm yerine yaşamseverliğin, başka bir deyişle thanatos yerine eros’un gündelik hayatın egemen ilkesi haline gelmesinden ve cinselliğin bir yandan yasaklardan öte yandan ise ticaretten (metalaşmaktan) arındırılırken, diğer taraftan sanat aracılığı ile cinselliğin mistifiye veya süblime edilmekten de yüceltimlerden de arındırılıp doğallaşması, sadeleşmesi ve hayatın içinde yerini alması sağlanabilir. Bu kapatılmadan kurtulmak için öncelikle birer nesne olmak ve bunun yanında başkalarını nesne olarak görmek anlayışı (onu amaçlarına ulaşacak bir araca indirgemek) düşünceleri, yaşamın her alanında, terk edilmelidir. Bunun yanı sıra insanı sadece içe dönüşten ibaret gören ve özne olabilmek için içe dönmeyi salık veren özne anlayışı da terk edilmelidir. Bunların yerine kendini özgürce ifade etmenin yanı sıra ötekilerle diyalogu da yadsımayan ve öznelararası diyalogu hayatının merkezine koyan bir özne anlayışına ihtiyaç vardır. Çökertilmiş olan kamusal insan yeniden hayat bulmalı ve insanlar ancak özel alanlara kapanarak ve diğerlerine sırtını dönerek, hatta onları mağlup ederek ve aşağılayarak mutlu olabilecekleri yanılsamasından kurtarılmalı ve kamusal alanlara açılmalı, insanların birbirine rastlamasını ve diyalogunu mümkün kılan kamusal alanlar kadın, erkek herkese alabildiğine açık hale getirilmelidir. Bu yüzden, sadece cinsellik olarak değil, hayatın her alanında rastlantılara, bir başka deyişle serüvenlere açıklık, erotik bir hayatın temel taşlarından birisidir; çünkü tesadüflere yer bırakmayan bir hayat kurgulanmış, hareketsiz bırakan, araçsallaştırılan bir hayattır ve mekanize ve soğuk bir hayat olmaya yazgılıdır. Başka bir deyişle **toplumsal hayat da cinsellik de güçlü ile güçsüz, efendi ile köle, özne ile nesne arasında bir ilişki olmaktan kurtarılıp, öznelararası eşit bir iletişim şeklini almalıdır. Gündelik hayat şiddet, sömürü ve hiyerarşiden uzaklaştıkça ve erotizm, yaşamseverlik yükseldikçe, sömürü ve bağımlılık ilişkilerine bağlı pornografi de ortadan kalkmasa dahi, sönümlenecek ve etkisini yitirecektir.**

KAYNAKÇA

- Arıdur, T. (2020). *Pornografik materyal tüketimi ile toplumsal cinsiyet rolleri ve şiddete yönelik tutumların ilişkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bataille, G. (2006). *Cinsellikten dinselliğe erotizm*. (çev.: Bora Akad), İstanbul: Kelebek Arges Yayınları.
- Berger, J. (1986). *Görme biçimleri*. (çev.: Yurdanur Salman), İstanbul: Metis Yayınları.
- Bourdieu, P. (2014). *Eril tahakküm*. (çev.: Bediz Yılmaz), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Brulotte, G. - Phillips, J. (2006). *Encyclopedia of erotic literature*. UK: Routledge Press.
- Carol, A. (1994). *Nudes, prudes and attitudes pornography and censorship*. Cheltenham: New Clarion Press.
- Connell, R.W. (2019). *Erkeklikler*. (çev.: Nagihan Konukçu), Ankara: Phoenix Yayınları.
- Coward, R. (1989). *Kadınlık arzuları*. (çev.: Alev Türker), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Crosson, C. (1998). The sex censors. *International Viewpoint*, 298, 23-24.
- Çoban, B. (2016). Gözün iktidarı üzerine. *Panoptikon: Gözün İktidarı*, (ed.: Barış Çoban ve Zeynep Özarslan), 111-137, İstanbul: Su Yayınları.
- Düzkan, A. (1997). Bir tuzak ve haz aracı olarak pornografi. *Pazartesi Dergisi*, 32.
- Dworkin, A. (2007). *Intercourse*. USA: Free Press Paperbacks.
- Dworkin, A. (1993). Prostitution and male supremacy. *Michigan Journal of Gender & Law*, 1(1), 1-12.
- Dworkin, A. (1989). *Pornography: Men possessing women*. London: Penguin Books.
- Dworkin, A. (1988). *Pornography is a Civil Rights Issue for Women*, 21 U. Mich. J. L. Reform 55.
- Dworkin, A. & MacKinnon, C. (1988). *Pornography and civil rights: A new day for women's equality*. Minneapolis, Minn.: Organizing Against Pornography, 142 pp.
- Ellis, J. (1992). On pornography. *The Sexual Subject: A Screen Reader in Sexuality*, (ed.: Mandy Merck), UK: Routledge.
- Folco, P. D. (2005). *Dictionnaire de la pornographie*. Paris: Press Universitaires de France.
- Giddens, A. (1994). *Mahremiyetin dönüşümü*. (çev.: İdris Şahin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Girgin, Ü. H. (2017). Yeni medya teknolojileri, pornografi ve kültürel dönüşüm. *Atatürk İletişim Dergisi*, 12, 69-98.
- Greer, G. (1996). *İğdiş edilmiş kadın*. (çev.: Mefkure Bayatlı), İstanbul: Pencere Yayınları.
- Haug, W. F. (1997). *Meta estetiğinin eleştirisi*. (çev.: Ayşe Gül), İstanbul: Spartaküs Yayınları.
- Hunt, L. (1996). Introduction: Obscenity and the origin of modernity, 1500-1800. *The Invention of Pornography, Obscenity and the Origin of Modernity, 1500-1800*, (ed.: Lynn Hunt), 9-45, NewYork:Zone Books,
- Hyde, M. (1986). *Pornografinin tarihi*. (çev.: Feride Çiçekkoğlu), Ankara: Kalem Yayıncılık.
- Illouz, E. (2011). *Soğuk yakınlıklar: Duygusal kapitalizmin şekillenmesi*. (çev.: Özge Çağlar Aksoy), İstanbul: İletişim Yayınları.

- İşçibaşı, Y. (1998). *Televizyonda müstehcenlik*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Kendrick, W. (1996). *The secret museum: Pornography in modern culture*. California: University of California Press.
- Kıral, S. (2019). *Deontolojik etik yaklaşım temelinde pornografi tartışmalarına eleştirel bir bakış*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Lederer, L. (1980). *Take back the night, women on pornography*. New York: Bantam Books.
- Linz, D. - Malamuth, N. (1993). *Pornography*. New York: Sage Publications.
- MacKinnon, C. A. (2015). *Feminist bir devlet kuramına doğru*. (çev.: Türkan Yöney), İstanbul: Metis Yayınları.
- MacKinnon, C. A. (2005). *Women's live, men's law*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University.
- MacKinnon, C. A. (1987). *Feminism unmodified discourses on life and law*. Cambridge: Harvard University Press.
- MacKinnon, C. A. (1983). Not a moral issue. *Yale Law & Policy Review*, 2(2), 321-345.
- MacKinnon, C. A. - Dworkin, A. (1997). *In harm's way: The Pornography civil rights hearings*. Massachusetts: Harvard University Press.
- McElroy W. (1995). *Xxx: a woman's right to pornography*. New York: Griffin Books St Martin.
- Mete, L. (2021). Küfürlere göre kişilik çözümlemesi. *Psikeart İletişim*, (75), 24-25.
- Millett, K. (1996). *Zulüm Politikaları*. (çev.: Beril Eyüboğlu), İstanbul: Metis Yayınları.
- Navaro, L. (2011). *Haset ve rekabet: Kendi kuyruğunu yiyen yılan*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Oskay, Ü. (1982). *Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri*. Ankara: Ankara Üniviveritesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Oskay, Ü. (1982b). *Kitle iletişiminde fantazyaya görünümlü düz şiddet ve pornography gösteriminin kültürel işlevleri*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümü Yayını.
- Öğüt, S. (2010). *Pornografi ve tesettür, egemenliğin iki diferansiyeli*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Öngören, M. T. (1982). *Sinemada kadın ve cinsellik sömürüsü*. Ankara: Dayanışma Yayınları.
- Özdemir, İ. (2009). Türkiye'de popüler kadın magazin dergileri: Yeni kadın kimliği ve sunulan yaşam tarzları. *Medya Tüketim Kültürü ve Yaşam Tarzları Türkiye Medyasından Örüntüler*, (ed.: Banu Dağtaş ve Erdal Dağtaş, 202-239, Ankara: Ütopya Yayınları.
- Özden, U. (2016). *Endüstriyel bir form olarak müstehcenliğin medyatik üretimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Pornography (1992). *The American Heritage Dictionary of the English Language*, United States: Houghton Mifflin.
- Rubin, G. (1992). Misguided, dangerous and wrong: An analysis of anti-pornography politics. *Bad Girls and Dirty Pictures*, (ed.: A. Assiter & A. Carol), 244-251, Pluto.
- Segal, L. (1993). False premises: Anti-pornography feminism. *The Socialist Register*, 29, 92-105.

- Segal, L. (1992). *Ağır çekim: Değişen erkeklikler, değişen erkekler*. (çev.: Volkan Ersoy). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Soydan, E. (2019). *Kültürün pornolaşması: İnternet çağında pornografi*. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Strossen, N. (1996). *Defending pornography-free speech, sex and the fight for Women's Rights*. London: Abacus.
- Vance, C. S. (1984). *Pleasure and danger: Exploring female sexuality*. UK: Routledge.
- Willis, E. (2012). *No more nice girls: Countercultural essays*. U of Minnesota Press.
- Wollstonecraft, M. (2012). *Kadın haklarının müdafaası*. (çev.: Kevser Erol), İstanbul: Doruk Yayınları.
- Yalom, I. D. (2002). *Aşkın celladı ve diğer psikoterapi öyküleri*. (çev.: Handan Saraç), İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: Pornography.

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/pornography> (Erişim: 17.06.2023)

URL-2: Porno.

<https://www.tdk.gov.tr/> & <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 17.06.2023)

URL-3: Pornography.

<https://ahdictionary.com/word/search.html?q=pornography> (Erişim: 17.06.2023)

URL-4: A feminist overview of pornography, ending in a defense thereof.

<http://www.feministezine.com/feminist/postfeminism/Feminist-Overview-of-Pornography.html> (Erişim: 17.06.2023)

URL-5: Pornografi ve kadına şiddet.

<http://bianet.org/bianet/bianet/88323-pornografi-ve-kadina-siddet>

URL-6: Feminist tartışmalar ışığında pornografi ve sansüre “ayıplar cenneti” Türkiye’den bakmak, Türkiye’ye bakmak.

<http://www.academia.edu/222479/FEM%C4> (Erişim: 17.06.2023)

“İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi’nin (COPE) Davranış Kuralları” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of “Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)”:

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makalemiz Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir./Our study does not require an Ethics Committee Approval.

Finansman / Funding: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek almadık./We did not received support from any institution or organization for this study.

Destek ve Teşekkür / Support and Acknowledgment: Kurumlarımıza (Çukurova Üniversitesi ve Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi) teşekkürü borç biliriz./We would like to thank our organisations (Çukurova University & Hatay Mustafa Kemal University)

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.

Katkı Oranı Beyanı / Author Contributions: Her iki yazar bu çalışma için eşit oranda katkı sunmuşlardır. /Both authors contributed equally to this study.